ABDÜLAZÎZ BİN CA’FER EL-HALLÂL

Hanbelî mezhebindeki tefsîr, hadîs, fıkıh âlimlerinden. İsmi, Abdülazîz bin Ca’fer bin Ahmed bin Ziyâd bin Ma’rûf el-Begâvî olup, künyesi, Ebû Bekr’dir. 275 (m. 898)’de Bağdâd’da doğmuştur. Ebû Bekr Hallâl’in talebesi olup, onun lakabıyla anılmıştır. Hanbelî mezhebindeki büyük âlimlerden olup, 363 (m. 974) Şevval ayının yirmiüçüncü günü vefât etti ve aynı gün Cum’a namazından sonra defn edildi.

Abdülazîz bin Ca’fer; Muhammed bin Osman bin Ebî Şeybe, Mûsâ bin Hârûn, Muhammed bin Fadl el-Vâsıti, Sa’îd bin Aceb el-Enbârî, Ebû Halîfe Fadl bin Habbâb, Ali bin Taygûr, Ca’fer el-Feryâbî, Ahmed bin Muhammed Ca’d, İbrâhîm bin Muhammed bin Heysem, Kâsım bin Zekeriyyâ el-Mutrız, Hüseyn bin Abdullah, Ebü’l-Kâsım el-Begâvî, Abdullah bin Ahmed, Ebû Bekr bin Ebû Dâvûd ve pek çok âlimden hadîs-i şerîf öğrenmiş, rivâyetlerde bulunmuştur.

Ahmed bin Ali bin Osman bin Cüneyd, Bişr bin Abdullah el-Fâtinî, Ebû İshâk bin Sakılâ, Ebû Abdullah bin Batta, Ebü’l-Hasen et-Temîmî, Ebû Hafs el-Akberi, Ebû Hafs el-Bermekî, Ebû Abdullah bin Hâmid ve pek çok âlim de Abdülazîz bin Ca’fer’den rivâyetlerde bulunmuşlardır. Kuvvetli bir zekâya sahip olan Abdülazîz Hallâl; çok güç, anlaşılması zor olan mes’eleleri hemen anlardı. Hadîs âlimleri, onun sika (sağlam, güvenilir) bir râvi olduğunu bildirmişlerdir. O, son derece ibâdete düşkün, Allahü teâlânın emirlerine uyan, dünyâya kıymet vermiyen, haram ve şüpheli olan şeyleri terk etmekle beraber, mübahların çoğunu da terk etmiş, ârif, âlim ve müttekî bir zât idi. Hanbelî mezhebinin büyük âlimlerinden olup, Hanbelî mezhebindeki fıkhî beyânları pek çoktur. Bununla beraber, Ehl-i sünnet vel-cemâat i’tikâdına hizmetleri de büyük olmuştur. Zamanının sultanı ve devlet adamları yanında da büyük bir kıymeti vardı. Eshâb-ı kiramın fazîlet ve üstünlükleri sırasında Hazreti Ali’nin, Hazreti Ebû Bekr, Ömer ve Osman’dan (r.anhüm ecmâin) daha üstün olduğunu söyleyenlere karşı buyurdu ki: İmâm-ı Ahmed bin Hanbel’den işittim. Ona Eshâb-ı kiramın fazîlet derecelerinden sorulduğu zaman buyurdu ki: “Kim Hazreti Ali’nin, Hazreti Ebû Bekr’den üstün olduğuna inanırsa, muhakkak ki Resûlullaha (aleyhisselâm) ta’n etmiş (kusur bulmuş) olur. Kim onun Hazreti Ömer’den üstün olduğuna’inanırsa, Resûlullaha (aleyhisselâm) ve Hazreti Ebû Bekr’e ta’n etmiş olur. Kim de Hazreti Ali’nin, Hazreti Osman’dan üstün olduğuna inanırsa, Hazreti Ebû Bekr, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Şûra ehli, Muhacirler ve Ensâr’a (r.anhüm ecmâîn) ta’n etmiş olur.”

Kendisine îmândaki istisnadan (ya’nî inşâallah müslümanım demekten) soruldu. Cevâbında “Evet olabilir. Fakat bu, şek ve şübhe üzere olmayacak. Bu, amelim iyi olmayabilir korkusundan dolayı, ihtiyâten olur” buyurdu.

Buyurdu ki:

“Başkasından gasbedilmiş (zorla alınmış) elbise ile kılınan namaz bâtıldır.” “Kadın, erkeğin yanında cemâatle namaza durduğu zaman; sağında, solunda ve arkasında olanların namazı bozulur.”

“Nafile namazda da su içmek, namazı bozar.”

Ehl-i sünnet olmıyan kimselerle konuşur, onlara doğruyu anlatırdı. Çok zekî ve büyük âlim olduğundan, onların delîllerinin hepsini çürütür, söyleyecek birşey bulamazlardı.

Ebû Bekr, Ahmed bin İshâk el-Hicrî, Ebû Fadl bin Temîmî bildiriyorlar ki: "Bir ihtiyâr zât, bir hadîs-i şerîfin tafsilâtını öğrenmek için dolaşıyordu. Onun mes'elesi de Peygamberimizin (aleyhisselâm) "Kıyâmet günü yetmişbin kimse hesâbsız Cennete girecektir" hadîs-i şerîfinde, acaba daha ziyâdelik var mı, daha fazla kimse hesapsız Cennete girecek mi? idi. Bu ihtiyâr, Ebû Fadl'a: "Şu şu beldeleri dolaştım. Bu hadîs-i şerîfte bildirilen (70 000) üzerine bir fazlalık, bir ziyâdelik bulamadım. Her kime sorsam, böyle işittik diyorlardı. Böyle sora sora Basra'ya geldim. Orada da sordum. Yine bilen olmadı. Birgün, çok yorgun olduğum hâlde uyuya kalmışım. Rü'yâmda Peygamberimizi (aleyhisselâm) gördüm. Hemen mübârek ayaklarını öptüm. Peygamberimiz bana "Ey filân kimse. Benden işittiğin bu haber için çok yoruldun." "Evet yâ Resûlallah" dedim. Peygamberimiz "Bağdâd'a Câmi-i halîfeye git. Alnı açık, yüksek sesli bir zât görürsün. Ona bu mes'eleyi sor, o sana cevap verir" buyurdu. Ayaklarım beni taşıyamıyacak kadar yorgun olduğu hâlde, Bağdâd'a gittim. Kendi kendime "Bu zâtı kimseye sormayacağım" dedim. Câmi-i halîfeye girinceye kadar Peygamberimizin tarif ettiği zâtı arıyordum. Cum'a günüydü, câmiye girdim. Onun sesini işittiğim zaman, aynen Peygamberimizin (aleyhisselâm) vasıflandırdığı şekildeydi, önünde durdum. Bu zât Ebû Bekr Abdülazîz bin Hallâl idi. Kendisine "Ey üstâd, sana sorulacak bir mes'elem var" dedim. Abdülazîz "İhtiyâra yer açınız" dedi. Önüne vardım, bana "Otur" dedi. Ben de oturdum. Sonra bana yavaşça "Sen Resûlullahın (aleyhisselâm) gönderdiği zât değil misin?" diye sorunca heyecandan titremeye başladım. Ona "Evet" deyip sustum. Sonra bana "Ey ihtiyâr sorunu sor" dedi. Ben de o hadîs-i şerîfi sordum. Bunun üzerine "Sen sorduğun (hesapsız Cennete gireceklerden) birisiyle beraber bulunuyorsun" cevâbını verdi.

Ebû Bekr Abdülazîz Hallâl son hastalığında buyurdu ki: "Ben Cum'a gününe kadar aranızdayım." Bunun üzerine "Allahü teâlâ sana afiyet versin" dediler. Bu sözü söyleyenlere: "Ebû Bekr Mervezî'nin şöyle dediğini işittim: Ahmed bin Hanbel yetmişsekiz sene yaşadı ve Cum'a günü vefât etti. Cum'a namazından sonra defn edildi. Ebû Bekr Hallâl da yetmişsekiz sene yaşadı. Cum'a günü vefât etti ve Cum'a namazından sonra defnolundu. Bu, onun kerâmetlerinden birisidir. Cenâzesinde hiç görülmemiş bir cemâat bulundu.

Vefât ettiği zaman, defn edileceği yer hakkında yakınları arasında ihtilâf çıktı. Ba'zıları vefât ettiği yere, ba'zıları ise başka bir yere defn edilmesini istediler. Bu husûstaki münâkaşa çoğaldı. Bu münâkaşa, kılıçlarını sıyırıp vuruşma safhasına kadar geldi. Ba'zı âlimler bunlara "Sizler sultânın hareminde mi dövüşüyorsunuz?" dediler. Bu söz üzerine onlar, seçilen hakemin emrettiği şeyi yapacaklarını bildirdiler. İki cemâatin da arzularının hilâfına uzak ıssız bir yere defnolundu.

Onun kabri geceleri nûr ile dolup, bu nûrun, kabrinden semâya doğru yükseldiği herkes tarafından görülürdü.

Abdülazîz Hallâl bir zaman çok sıkıntıya düştü. Bir küçük kâğıt alıp "Rahmân ve Rahim olan Allahü teâlânın ismi ile başlıyorum, Filân oğlu filân muhtaçtır" diye yazdı. O yazılı kâğıdı alıp, halifenin kapısına geldi. Mektûbu elinden bıraktı. O sırada esen rüzgâr mektûbu aldı götürdü. O da evine döndü. Az bir zaman geçti ki kapı çalındı. Kapıyı açınca, tanımadığı bir ihtiyârla karşılaştı. İhtiyâr ona ağır bir kâğıt tomar verdi. Onu alıp içeri girdi. Kâğıtların içinde, beşyüz dirhem olduğunu gördü. İçerisinde de yazılmış bir pusula vardı. Pusulada ise "Ey bu mektûbun sahibi! Bundan sonra birşey isteyeceğiniz zaman daha dikkatli olunuz" yazılı olduğunu gördü.

Abdülazîz bin Ca'fer, Nu'mân bin Naîm, Sırrî bin Âsım, Muhammed bin Mus'ab, Abdurrahmân bin Amr, Abde bin Ebî Lübâbe'den, o da Ebû Hüreyre'den (radıyallahü anh) rivâyet etti. Peygamberimiz (aleyhisselâm) "Kadere îmân; hüzün ve kederi giderir" buyurdu. Yine rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte Peygamberimiz (aleyhisselâm) "Sizin en hayırlınız, Kur'ân-ı kerîmi öğrenen ve öğretendir" buyurdular.

Yazmış olduğu kitaplardan ba'zıları şunlardır: el-Muknî, yüz cüzlük bir kitaptır. Eş-Şâfiî, seksen cüzdür. Muhtasar-ı Sünne, Tefsîr-ül-Kur'ân gibi kitapları da vardır.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-ı Hanâbile cild-2, sh. 119

2) Târih-i Bağdâd cild-10, sh. 459

3) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 45

4) El-A’lâm cild-4, sh. 15

5) Mu’cem-ül-müellifîn cild-5, sh. 244